

- Ito, T. ve L. L.Wen (1993), "Price Volatility and Volume Spillovers Between the Tokyo and New York Stock Markets.", *NBER Working paper No.W4592*.
<http://papers.ssrn.com/sol3/results.cfm abstract=232058>. (11.08.2004).
- Kargı, N. ve H.Terzi (1997), "Türkiye'de İMKB, Enflasyon, Faiz Oranı ve Reel Sektör Arasındaki Nedensellik İlişkilerinin VAR Modeli ile Belirlenmesi." *İMKB Dergisi* 1/4: 27-39.
- Lee, C. F., G. Chen ve O. M. Rui (2001), "Stock returns and volatility on China's stock markets," 24 (4), 523-543.
- Nelson, D. (1990), "Stationarity and Persistence in the GARCH (1,1) Model", *Econometric Theory*, 6:318-334.
- Nelson, D. (1991), "Conditional Heteroskedasticity in Asset Returns: A New Approach." *Econometrica* 59:347-70.
- Pagan, A. ve G. Schwert (1990), "Alternative Models for Conditional Stock Volatility.", *Journal of Econometrics* 45:267-290.
- Patev, P. G. ve N.K. Kanaryan (2003), "Stock Market Volatility Changes in Central Europe caused by Asian and Russian Financial Crises.", <http://ssrn.com/abstract=367881> (12.08.2004).
- Phillips, P., ve P. Peron (1988), "Testing for a Unit Root in Time Series Regression." *Biometrika*, 65:335-46.
- Premaretna, G. ve L.Bala (2003), " Stock Market Volatility: Examining North America, Europa and Asia.", <http://papers.ssrn.com/sol3/results.cfm abstract=375380> (26.07.2004).
- Puttonen, V. (1995), "International Transmission of Volatility between Stock and Stock Index Future Markets.", *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, Vol 5.(2/3).
- Schwert, G.W.(1997), "Stock Market Volatility:Ten Years After the Crash.", <http://papers.ssrn.com/sol3/results.cfm abstract=44639> (28.07.2004).
- Schwert, G.W.(1989), "Why does Stock Market Volatility Change Over Time?", *J.Finance*, 94:28-66.
- Sims, C.A. (1980), "Macroeconomics and Reality.", *Econometrica*, 48:1-48
- Suleımann R.(2003), "New Technology Stock Market Indexes Contagion:A VAR-dcc MVGARCH Approach.", *Note De Recherche İDHE-MORE n⁰ 2003-03*.
- Yavan, Z.A ve B. Aybar (1998), "İMKB'de Oynaklık", *İMKB Dergisi*, 2(6):35-47.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Konya'ya Göç Edenlerin Sosyo-Kültür Temaları Üzerine Bir Pilot Çalışma

Ahmet Özkiraz^a

Özet

Bu çalışmanın temel amacı 1996 yılında doğu ve güneydoğu anadolu bölgelerinden Konya'ya göç eden kişilerin karşılaştıkları hakim kültürle bütünleşme eğilimlerini araştırmaktır. 120 kişi ile mülakat yapılmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre yaşanan kültür temasının bütünleşme eğiliminde olduğu söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Doğu, Güneydoğu, Konya, İç Göç, Kültür temasları.

Abstract

The main objective of this study was to search whether the immigrant, migrated from eastern and south-eastern regions of Turkey to Konya province in 1996, integrated with the province's culture. 120 people were interviewed. According to result it can be said that there was a tendency toward cultural integration with the province's culture.

Key Words: The East, The Southeast, Konya, Migration, Cultural Interaction.

1.Giriş

Günümüzde kırdan kente doğru hızlı bir göç olgusunun yaşandığı artık herkes tarafından bilinmektedir. Sosyal bilimciler göç olgusuna kendi ilgi alanlarına göre farklı şekilde yaklaşabilmekte ve konunun farklı boyutları çeşitli araştırmalara konu olmaktadır. Bu çalışmanın konusu göç ve kentleşme olgularının ele alınışından farklılık arz etmektedir. Her şeyden önce asıl konu göç ve kentleşme değildir. Fakat konunun göç ve kentleşmeyle ilgisi vardır. Bu çalışmanın temel amacı farklı bölgelerden ve farklı alt kültür özelliklerine sahip olan insanların Konya'ya göçü sonucunda göç edenlerle Konya'da daha önce oturanlar arasında hangi tür kültür temaslarının olduğunu betimlemeye çalışmaktır. Daha önceden Konya'nın bu özellikleri gösteren mahalleleri (göç

^a Yrd.Doç Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Tokat, ahmeto@gop.edu.tr

alan mahalleler) üzerinde konuyla alakalı olarak gözlemlerimiz vardır. Özellikle 1996 kışında Konya'ya Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yoğun bir göç olduğu ve bu kente gelen insanların sağlıksız ve emniyetsiz yerlerde konakladıkları vb. konularda yayın organlarında çeşitli haberler yer almıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden göç ederek Konya'ya yerleşen ve ülkemizin sosyal yapısı açısından alt kültür özelliği gösteren bu insanlarla Konya'nın hakim kültürü arasında hangi tür kültür temaslarının olduğunu belirlemeye çalışmak aynı zamanda çalışmanın evreninin Konya olduğunu da belirtmektedir.

2.Kavramsal Çerçeve

Kültür: Kültür konusunda yapılan tanımlar ve açıklamalara bakıldığında kültür teriminin tanımlanmasının zor olduğunu anlamak kolaydır.

Kültür, toplumsalın açıklanmasında hem bağımsız değişken hem de bağımlı değişken olarak ele alınabilir. Bu bağlamda bazı yaklaşımlar kültürü, bütün faaliyetleri kurduğu varsayılan bir “kurucu ruh” olarak ele alırken, bazıları da onu “anlamlandırma” sistemi olarak görür (Williams, 1993: 11).

İlk önce antropolojide kullanılan kültür kavramının tanımı şu şekilde yapılmıştır.

“Kültür, insanın bir toplum üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk ve törelerle her türlü beceri ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütündür”. İlk başta antropoloji tarafından işlenmekle birlikte giderek tüm toplumbilimlerin temel kavramlarından biri olan kültür konusunda çok sayıda tanımlar geliştirilmiştir (Sencer, 1979: 4). Örneğin, R. Linton'a göre, “kültür, bir toplumsal mirastır. Genel olarak insanlığın tüm toplumsal mirasını, özel olarak da bu kalıtımın (mirasın) zorlayıcı yönlerini dile getirir”.

“Kültürler birer değer sistemidirler. Herhangi bir davranışa bir değer atfetmek, o davranışı iyi, kötü, haklı, haksız, güzel, çirkin veya uygun, uygunsuz kategorilerine göre bir sınıfa koymak demektir” (Duverger, 1973: 79).

Toplumlar kendilerine uygun insanı, kendilerine özgü eğitim süreci ve sahip oldukları kültür içeriği ile yetiştirirler. Eğitim süreci evrenseldir, ama onun içeriği toplumsaldır, toplumdan topluma değişir. Nelerin, nerede, nasıl öğrenileceğini toplumsal kurum ve örgütler belirler. Her toplum, kendi insanını kendi örgütlenme düzeniyle yetiştirir (Güvenç, 1984: 323).

Ülkemizde ise medeniyetle kültürü sistemli bir şekilde ilk tarif eden kişi Ziya Gökalp'tir. Onun tarifleri, bugün sosyal antropolojide ve sosyolojide umumiyetle hakim olan telakkilere çok benzediğinden hala tazeliğini muhafaza etmektedir. Ziya Gökalp'e göre , medeniyet ve kültür şu şekilde karşılaştırılabilir. "Bir medeniyet farklı milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti sahipleri olan müteaddit milletler, müşterek bir hayat yaşayarak vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple her medeniyet, mutlaka, beynelmiledir. Fakat bir medeniyetin, her millette aldığı hususi şekilleri vardır ki, bunlara hars (kültür) adı verilir." (Gökalp, 1926: 7).

Bir kültür içinde toplumun bütününden ayrıştırılabilir farklı bir kimliğe sahip olan kültür grupları da vardır ki bunları alt kültür olarak isimlendirebiliriz (Demir; Acar, 1993: 24).

Alt Kültür: Alt-kültürlerin varlığı iki şarta bağlıdır. Bir alt-kültür, içinde yaşadığı kültür kalıbından en az bir ya da daha fazla özellik veya unsurlar açısından farklıdır. Buna karşılık alt-kültürler, büyük kültür kalıbı ile bağlı durumdadırlar ve bu bağı ortak dil ve iktisadi sistem unsurları sağlar. Alt-kültür mensuplarının ana dilleri, içinde yaşadıkları kültür kalıbından farklı bile olsa, alt-kültür mensuplarının hiç değilse herhangi bir esasta büyük kültür kalıbı ile etkileşimde bulunan fertleri kültürel etkileşim noktalarını oluştururlar. Diğer taraftan hakim kültür kalıbının koyduğu iktisadi, ticari ve mali sistem alt-kültür mensuplarını da içine almak mecburiyetindedir.

Eğer belli bir ülke üzerinde yerleşmiş olan bir insan topluluğu, daha dar kapsamlı bir takım toplulukları kendi içerisinde bütünleştirebiliyorsa ve kendisinden daha kapsamlı topluluklarla bütünleşme konusunda belli bir direnme gösterebiliyorsa, o topluluğun ayrı bir kültürü bulunduğunu düşünebiliriz (Duvarger, 1973: 84-85).

Kültür bir sistemdir, çünkü öğeleri düzenlenmiş bir bütün meydana getirmektedir. Fakat, böyle bir kültürel sistem çoğu zaman, bir sistemler sistemidir. Ve onu oluşturan sistemlerin hepsi aynı değerlere dayanırlar. Öyleyse, bir etkileşim sistemi aracılığıyla birbirlerine bağlanmış olan insanlar ancak bu sistem kendine özgü değerlere sahipse, yani kültürel bir bütün meydana getiriyorsa, bir grup oluşturur. Alt-kültür kavramı, bu şekilde adlandırılan bütünün, onu içine alan kültürle aynı temel değerlere dayandığını,

fakat onu belirleyen değerlerin daha çok, ikinci derecede önemi olan değerler olduğunu düşündürmektedir (Duvarger, 1973: 87).

Alt-kültürü, olumlu-olumsuz olabilecek yüklemelerini bir tarafa bırakarak, en basit ifadeyle “toplum içinde cemaat” olarak tanımlamak mümkündür. Egemen toplumsal siyasal düzenin toplumsallaştırma normlarının ve ilişkilerinin dışında, kendi toplumsal normlarıyla yaşayan, farklı bir ahlakı, iletişim biçimi, barınma, eğlenme tarzını, sanatsal faaliyeti vb. kısacası kültür adına farklı bir bütünlüğü yeniden üreten bir topluluk, bir toplumsal ilişkiler sistemi olarak alt-kültür tasavvur edilebilir (Hedbiçe, 1988: 5).

Bazı kişi, grup veya davranış tipleri sosyo-kültürel sistemin kabul edilmiş “marjin” dadırlar. Ne tümüyle içinde ne de tümüyle dışındadırlar. Hiçbir grup kendi başına yaşayamaz, her grup daima daha büyük bir sosyal bütünün, mevcut siyasi, sosyolojik, tarihi ve ekonomik şartların oluşturduğu çevrenin parçasıdır (Fichter, 1990: 180).

“Kültürel marjinallik kavramı zorunlu olarak etik veya moral yargılamaya işaret etmez. Marjinal birey, içinde yaşadığı sosyal ve kültürel normlar tarafından tamamıyla özümsememiş veya uyarlanmamış kişidir” (Fichter, 1990: 181). Marjinal insan bir başka kültürel gruptan gelen ve diğer bir kültürel ortama giren, eski kültürel bağlarından tamamen vazgeçmeyen ve yeni kültürel grupta kısmen kabul gören kişidir. Marjinal kişi göç olgusunun bir ürünü olarak düşünülebilir. Geleneklerle idare edilen eski kültürel ortamdan ayrılan ve girdiği yeni kültürel çevrede biraz daha fazla özgürlüğe sahip olan insandır. Marjinal kişi, sosyal yeniliklerde önemli bir rol oynayan kişidir.

Marjinal grupların tesirliliği, kapsadığı insanların his ve heyecanlarının şiddetiyle ölçülür. Eğer kendi orijinal kültürü ile içine girdiği kültür arasındaki fark büyükse o kişi büyük bir çöküntü içine girebilir. Bireylerin bir gruba ait olmanın yarattığı his ve heyecanlarının şiddeti bize grubun tesirliliğini verir. Bazı grupların tesirliliğinin en uygun ölçüsü verimliliklidir. Diğer bazı gruplarda ise tesirlilik temin edilen tatmin ile ölçülmektedir. Bu bağlamda kabul görmüş olan marjinal grubun tesirliliği (etkinliği) genellikle negatif yönlüdür (Turhan, 1983: 293). Marjinal gruplar, genellikle statü yükseltici unsurlardan uzak olduğu için üyelerine yüksek düzeyde ait olma hissi ve heyecanı

veremeyecektir. Böyle gruplarda duyulan hisler, kişilere bir gruba ait olmanın yaşattığı olumlu duygulardan çok acı şeklinde tezahür edecektir.

Marjinal gruplar azınlık gruplardır. Marjinal kişi iki ayrı ve farklı kültür içinde eğitime şansına sahiptir. Marjinal kişi bir kültürdeki kültürel kalıpların diğer kültürlerle taşınmasında önemli bir rol oynar.

Marjinalite genel sosyal statü ölçütleriyle ölçülür. Modern toplumlarda marjinal kavramı dinamik bir kavramdır. Marjinal kişi, kişinin toplumdaki statüsünü yükselten bir takım değerlerden yoksundur. Servet, deri rengi, eğitim tipi, din, meslek vb. Marjinal grubun sapma derecesi tümüyle sosyo-kültürel sistemde neyin doğru olarak görüldüğü ile bağlantılıdır (Fichter, 1990: 81).

Kısacası hiç bir toplumda kültürün, her toplumsal kesim ve grup için tek tip bir yapıda olduğu söylenemez. Örneğin 600 milyonluk Hindistan'da 400 civarında dil ve lehçe kullanılmaktadır. Kültür, bireyler düzeyinde çeşitlendiği gibi toplumdaki temel farklılaşmalara koşut olarak ta çeşitlenmiştir. En homojen birimlerden oluşan bir kültürde bile, toplumsal farklılaşmaya dayanan bir çeşitlenme gözlenir (Sencer, 1979: 40-43).

İşte bir kültür içinde toplumsal farklılaşmalara göre beliren değişimler, alt kültür kavramıyla dile getirilir. Sosyolojide sık sık başvurulan bir kavram olan alt kültür, bir kültürün alt bölümüdür. Sınıf statüsü, etnik köken, bölgesel ayrımlar, kır-kent farklılaşması ve dini bağlılıklar gibi toplumsal durumlardan kaynaklanan alt kültür, bireyler üzerinde bütünleştirici etkilerde bulunan fonksiyonel bir birliktir.

Günümüzün kompleks toplumlarında, türdeş (homojen) bir kültürden çok, sayısız alt kültürlerden söz etmek daha anlamlı sayılabilir. Mesela, ABD için Amerikan kültürü yerine "alt kültürler topluluğu" sözcüğünün daha uygun düştüğü söylenebilir. Bundan dolayı, bir kültürü, yerine göre bir alt kültürler bütünü ya da salt alt-kültürlerin paylaştığı norm ve kalıplarından oluşmuş bir bütün olarak anlamak mümkündür.

Her şeyden önce toplumdaki kır-kent farklılaşması aynı kültür içinde öylesine anlamlı farklılıklara yol açmıştır ki bazı sosyologlar bu farklılıklardan yola çıkarak iki kesimi, iki ayrı toplum ya da kültür tipi olarak tanımlamışlardır. Örneğin; Tonnies "cemaat-cemiyet" Durkheim "organik dayanışma-mekanik dayanışma" ayrımlarını konuyla alakalı olarak dile getirmişlerdir.

Kır-kent arasındaki farklılaşmanın yanı sıra yöresel ayrımlar da alt kültürlerin oluşmasında önemli bir rol oynar. Aynı toplumda değişik coğrafya koşulları ve ekonomik ilişkilere, farklı tarihi geçmiş ve yerleşme sürecinde sahne olmuş bölgeler arasında anlamlı kültür ayrımlarının bulunması doğaldır. Bölgesel renkliliğin, bir kültüre iç dinamizm kazandırdığı söylenebilir.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının yoğun etkinlikleri sonucu bölgeler arası farklılıklar, ağız farklılıkları, gündelik alışkanlık düzeylerine inmiştir. Fakat kapalı bölgelerde bu farklılıkların devam ettiği söylenebilir.

Alt kültür konusunda önemli bir başka değişken ise etnik farklılaşmalardır. Bu farklılaşmanın özellikle zenci-beyaz ayrımında olduğu gibi fiziksel karakteristiklerle belirlenmesi halinde alt kültürler arası ayrımları derinleştirdiği anlaşılmaktadır. Ancak, etnik ayrımların gerçek bir kültürel farklılaşmaya yol açtığı durumlar, bu ayrımların sınıfsal ayrımlarla aynılaşması eğiliminde olduğu durumlardır. ABD’de, zenci-beyaz farklılaşması sınıfsal bir görünüm kazanmıştır.

Kültürel Süreçler ve Etniklik: Farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşimleri kültürel süreçler olarak tanımlanmaktadır. Zygmunt Bauman toplumların oluşmasında “yabancı olmanın” sosyal bir kurgudan geçerek belirlendiğini ve her toplumun kendi yabancılarını oluşturduğunu ileri sürer. Bauman’a göre, (Yalçın, 1995: 81) toplum olma süreci kaçınılmaz olarak yabancı olanların da belirlenmesini beraberinde getirmektedir. Bu durumda, yabancılarla toplumun ilişkileri farklı şekillerde gerçekleşmektedir.

a. **Asimilasyon:** Toplum yabancı olanı yutuyor, içinde eritiyor, kendine benzetiyorsa buna asimilasyon denilmektedir. Ya da yabancıyı içinden atıyor, dışlıyor olabilir. Bu sürecin en çarpıcı örneğini, Nazi Almanya’sında Yahudilere uygulanan muameleler oluşturur. Farklı kültürlerin etkileşime girmeleri bu iki şekilde (asimilasyon veya dışlama) olabileceği gibi, farklı şekillerde de olması mümkündür.

b. **Sosyal Ayırım:** Bir toplum içinde insanların ya da grupların ırk, etnik grup , din ve sosyal sınıf üyeliği gibi özelliklerinden dolayı bir başka kişi ya da grup tarafından eşit olmayan bir muameleye tabi tutulması olarak tanımlanabilir. Sosyal ayırım genellikle çoğunluğu oluşturan egemen gruba azınlık grubu veya grupları arasındaki ilişkileri betimlemek için

kullanılmaktadır. Bir anlamda sosyal ayırım bir kişi veya gruba yönelik açıkça belirtilmiş ön yargıları da kapsar. Bu önyargıların atfedildiği grup eşit olmayan davranışlarla karşılaşır.

Sosyal bilimcilerin tamamının hem fikir oldukları bir konu, insanın sosyal varlık olduğudur. İnsanın diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyacı vardır. Ve insan kendinden çok topluma yönelik bir yaşama biçimi geliştirir. Adler, bu eğilimin toplumsal süreçlerin etkisiyle oluşmadığını topluma yönelmenin insanda doğuştan var olduğunu ve toplumun insanı ancak bu ilişkinin biçimini belirlemede etkilediğini vurgular (Gençtan, 1993: 53). İnsanın toplumla ve kültürle ilişkileri olduğu gibi toplumların ve kültürlerin de birbirleriyle temasları söz konusudur. Ancak bu temasın sadece asimilasyon veya dışlama şeklinde olduğu söylenemez. Zaten tarih de bu olgunun böyle olmadığına şahitlik etmektedir. Farklı kültürler birbirleriyle temasa girdiklerinde birbirlerinden etkilenirler.

c. Kültürleşme: Bir kültürün başka bir kültürden bazı öğeler alması olarak tanımlanmaktadır. Savaşlar, göçler, ülkeler arası ticari faaliyetler, turizm olgusu vb., kültürleşme sürecinin nedenleri arasında sayılabilir. Başka bir deyişle kültürleşme, bir toplumun başka kaynaklı kültür öğelerini benimseyerek değişmeye uğraması olarak tanımlanmaktadır. Her şeyden önce kültürleşme, iki farklı kültürün uzunca bir süre doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki ve etkileşim içinde bulunmasını gerektirir (Sencer, 1979: 44). Kültürleşme, kültürel yayılma süreciyle gelen maddi ve manevi öğelerle başka kültürden birey ve grupların, belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşim sonunda her ikisinin de değişmesidir (Güvenç, 1984: 151).

Kültürleşme, ayrıca, gruplardan biri baskın olsa bile, her iki sistemin de bu kültür ilişkisinden etkilendiğini ve değişikliğe uğradığını ifade eder. Kültürleşme, genel anlamıyla, başka bir kültürle ilişki veya alışveriş sonucu ortaya çıkan bir kültür değişmesidir. Yabancı ülkelerde uzunca süre kalan birey ve gruplarda gözlemlenen değişmeler kültürleşmedir. Kültürleşme bireysel planda, zorla yapılıyorsa bu sürece zorla kültürlenme (transkültürasyon) denir. Bu sürecin örneğini yakın geçmişte Bulgaristan hükümetinin Bulgaristan'da yaşayan Türklere yapmış olduğu uygulamalarda gözlemledik (zorla isim değiştirme vb. gibi). Bir kültürden başka bir kültüre giden insanların uyum

sağlamakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntı ve bunalımlar, gösterdikleri tepkilere de kültür şoku denir. Türkiye'den 1960'dan beri Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerine giden işçilerin yaşamış oldukları kültürleşme sürecini (özellikle dil ve adetler konusunda) bu olguya örnek olarak verebiliriz. Yine aynı şekilde 1990'dan sonra Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrencilerin de nispeten bir kültür şoku yaşadıkları söylenebilir.

Kültürleşme süreci, asimilasyon, zorla kültürlenme, kültür şoku şeklinde gerçekleşebildiği gibi bütünleşme (entegrasyon) şeklinde de gerçekleşebilir.

Bütünleşme (entegrasyon), özellikle azınlık-çoğunluk ilişkileri bağlamında, asimilasyondan farklı ve onun olumsuz çağrışımlarından uzak, alternatif bir modelmiş gibi düşünülebilir. Hartmut Esser göç sosyolojisi çalışmalarında entegrasyon kavramını şu şekilde tanımlamaktadır.

d.Entegrasyon: “Bir göçmenin göç ettiği toplum ve sistemin içinde rahatlıkla hareket edebilecek yetenek ve bilgiyi kazanmış olma durumu. Yani göçmen, göç alan ülkenin sisteminin bir parçası olmuştur” (Yalçın, 1995: 81).

Kültürel süreçler konusunda sosyal bilimciler arasındaki temel problemi şu şekilde tanımlayabiliriz. Kültürel süreçlerin daima biri egemen olacağı meselesi. Her sosyal bilimci bu konuyu kendi teorik çerçevesine uygun düşmesi açısından değerlendirmektedir. Kültürel süreçler farklı kültür temaslarına göre farklı şekillerde olabilir. Kültür temasları sonucu ortaya çıkan kültürleşme bir toplumda bütünleşme şeklinde gerçekleşirken başka bir toplumda asimilasyon veya zorla kültürlenme şeklinde gerçekleşebilir. Örneğin Türkiye'ye gelen Bulgaristan ve Afganistan göçmenleri ile Türk toplumu arasında entegrasyon sürecinin yaşandığı söylenebilir. Fakat buna karşı Nazi dönemi Almanya'sında Almanlar ve Yahudiler arasında dışlama sürecinin işlediği ve bugün Almanya'sında Almanlarla oradaki Türkler arasında Türkleri asimile etmeye yönelik bir sürecin işlediği söylenebilir. Hatta birbiriyle temas halinde olan farklı kültürler arası kültürel süreçler belli zamanlarda bütünleşme şeklinde olabileceği gibi tarihi ve sosyal şartların değişmesi sonucu bütünleşme yerini asimilasyon veya dışlamaya bırakabilir veya bunun tam tersi de olabilir.

Kısacası farklı kültürlerin birbirleriyle teması sonucu gerçekleşen kültürleşme şekli ne sadece asimilasyon veya dışlama, ne de sadece bütünleşmedir. Bu süreçler farklı kültürler arasında farklı tarihi ve sosyal

şartlara göre farklı şekillerde yaşanmaktadır. Fakat konu üzerinde çalışan kişilerin kendi teorik yaklaşımlarıyla tutarlı kalabilmeleri için farklı kültürel süreçler konusunda, bir tarafı daha çok savundukları gözlenmektedir. Örneğin Heckmann, kültürel süreçlerden entegrasyona karşı çıkarak bu sürecin paradoksal yönü olduğunu ileri sürer (Yalçın, 1995: 81). Heckmann'a göre göçmen, göçmen alan ülkede kendine benzerlerin oluşturduğu bir "getto" ya da "etnik koloni"nin parçası olarak da entegre olabilir. Buna ek olarak, entegrasyon asimilasyonun bir önkoşulu olarak da düşünülebilir. Ancak göçmen kişi, etnik koloni içinde entegre olduğunda, kendi asimilasyon sürecini geciktirebilir de. Kültür ve kültürel süreçlerle alakalı önemli bir kavram da "etniklik" tir.

Ülkemizde "etniklik ve kimlik" üzerinde yazılan yazılarda bu kavramların tanımını bulmak hatta yazılarda nelerin ifade edilmeye çalışıldığını anlamak pek mümkün olmamaktadır. Bu eğilimin çeşitli nedenleri üzerinde durulabilir. Öncelikle konu üzerinde yapılmış araştırmaların az olması, konunun siyasi yönlerinin oluşu vb. Kısacası kültür konusundaki çeşitlilikten hatta muğlaklıktan daha fazla muğlaklık etniklik kavramı için geçerlidir denilse herhalde abartılmış olmaz. Sadece Türkiye'de yazılanlar değil Türkiye üzerine başkalarının yapmış oldukları çalışmalarda da etniklik muğlaklığını korumaktadır. Örneğin Andrews "*Türkiye'de Etnik Gruplar*" isimli çalışmasında etnikliği şu şekilde tanımlamaktadır: ETNİKLİK: "Etnik grupları karakterize eden kavramları, duygu düşünce ve hareketleri anlamalıyız. Bunlar, bir devletin içindeki diğer gruplarla örtüşmeyen özellikleri tanımlarlar. Etnik gruplar, kendi kültürel tanımlamaları için, geçmişten seçilmiş ortak gelenekleri kriter alan, genelde endogamik gruplardır" (Andrews, 1992:10).

Andrews, kitabının giriş kısmında böyle kuvvetli iddialarla işe başlamaktadır. Fakat kitabının hiçbir yerinde etniklikle ulusallık ayrımına rastlanmamaktadır.

Yine Andrews kitabında şöyle demektedir: "Bizim etniklik tanımlamamızın devlet içindeki etnik gruplara işaret ettiği, etnik bir grubun üyesi olmakla politik bütünün vatandaşı olmanın iki farklı ve bütünleyici bir konum olduğunu açığa çıkardığı belirtilecektir." (Andrews, 1993: 33).

Andrews'ın yukarıdaki ifadesinden anlaşılacağı gibi bir devlet bir de etnik gruplar vardır. Bu anlayış millet gerçeğini ya inkar etmekte veya görebilme başarısını gösterememektedir. Andrews bu bağlamda kitabında şu ifadelerle de yer vermektedir: “Bütün Orta Doğu açısından etnik ayrımların tanımlanması ve tartışılması bu projenin kapsamı içindedir. Türkiye'deki son derece duyarlı ulusal gelenek ortamında bu, bölücülük olarak yanlış anlaşılabilir.” (Andrews, 1992: 43).

Andrews'ın bu açıklaması kitabın amacını gözden kaçırabilecek olanlar için bir uyarı mahiyetinde olabilir. Millet gerçeğini inkar ederek milleti yetmiş iki buçuk parçaya bölmek isteyen ve Türk toplumunun gerçekliğinin bu olduğunu savunan bir eseri ve onun yaklaşımını toplumsal bütünlük açısından fonksiyonel bir çalışma olarak kabul etmek biraz saflık olsa gerektir.

Etnik grupla kastedilen, birbiriyle ortak geçmişi olduğuna inanan, ortak kültür, dil ve/veya din gibi değerlerinin olduğu farz edilen ve ortak bir geleceğe sahip olmak isteyen gruplar ise bu tanımda etnik grubun bir oluşma sürecinin olması ve “ortak olanların belirlenmesinin bir başlama ve tamamlanma noktasını tespit etmenin nasıl mümkün olacağı sorulabilir. Diğer taraftan, bu tanım etnik gruplara dışarıdan, yani etnik grubun dışından yapılan etik bir tanımlamadır (Yalçın, 1995: 83-84). Yukarıdaki etnik grup tanımının ne kadar “millet” kavramına benzediği dikkat çekmiş olabilir.

Kimlik politikalarına malzeme olarak kullanılan etniklik kavramı Andrews'ın kavramlaştırması gibi ele alındığında bir toplumu oluşturan alt kültür grupları arası sınırların belirlenmesine ve bu sınırların içinde ya da dışında kalanların tespit edilmesine yaramaktadır. Kısacası dışlanmanın ve ayrımcılığın temelini oluşturmaktadır (Yalçın, 1995: 85).

3. Materyal ve Yöntem

Çalışmada yöntem olarak sadece pozitivist bir bakış açısı değil de, daha çok kültür temasları açısından sosyal sürecin anlaşılması hedeflendiği için, anlayıcı bir perspektif tercih edilmiştir. Çalışmanın verileri 1996 yılından beri everenle ilgili düzensiz gözlem ve biçimsel olmayan mülakatlarla birlikte, 2004 yılında örneklem olarak seçtiğimiz bölge insanının boş zamanlarını geçirdikleri ve daha çok bir bütünleşme merkezi olarak kullandıkları çay ocaklarında

yaptığımız mülakatlarla sınırlıdır. Çalışmanın örnekleminde yer alan kişiler kartopu örneklem tekniği ile belirlenmiştir.

Konya kenti Türkiye ölçeğinde büyük bir kenttir. Bundan dolayı araştırma için özellikle göç olgusunun yoğun olarak yaşandığı mahalleler arasından Tatlıcak, Çimenlik, Fevzi Çakmak, Sedirler örneklem olarak seçilmiştir. Bu mahallelerin hepsi Konya'nın merkez ilçesi olan Karatay'a bağlıdır. Ancak büyük şehir olan Konya'nın diğer ilçelerine (Selçuklu-Meram) bağlı mahallelerinde de kendilerini Kürt olarak kimlikleyen Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden göç ederek gelip yerleşen insanlar yaşamaktadır. Karatay ilçesinin dışında yaşayan Kürtler çok daha önceden göç ederek gelen insanlardır. Bunlar daha önceleri Konya'nın ilçelerine göç etmişler ve ilçelerden de göç ederek Konya'nın merkezine yerleşmişlerdir. Bu ilçeler ise ağırlıklı olarak Kürt nüfusun yaşadığı Yunak, Cihanbeyli ve Kulu'dur. Bu ilçelerden Konya'nın merkezine göç edenlerin; Fatih Işıklar, Aydınlık, Binkonut, Aydoğdu, Şeker bölgelerinde oturdukları gözlemlenmiştir. Son yıllarda Doğu bölgelerinden göç edenler ise bu mahallelerde oturmamaktadırlar. Onlar özellikle Karatay ilçesine bağlı Fevzi Çakmak, Çimenlik, Tatlıcak ve Sedirler mahallelerinde ikamet etmektedirler. Çalışmanın örneklemini de bu mahalleler oluşturmaktadır..

Araştırmanın örneklemini oluşturan mahalle sakinlerinin boş zamanlarını nerelerde ve nasıl geçirdikleri çevrede yaşayan diğer mahalle sakinlerine sorulmuştur, onların yardımıyla bu mahallelerde oturan insanların hangi bölgelerdeki çay ocaklarında oturdukları tespit edilmiştir. Çay ocakları, bu insanların kendi mahallelerinde değildir. Mahallelerine ulaşım açısından en yakın olan Mevlana Müzesi civarındadır.

Bu insanların şehirle olan çeşitli iş bağlantıları da bu bölgede olmaktadır. Bundan dolayı bu mahalleler hakkındaki veriler mahallelerde yapılan tabî gözlemler ve çay ocaklarındaki görüşmelerle sınırlıdır. Zaten bu çalışma da, göç olgusunun, kent araştırmacılarının özetledikleri gibi "kent çekiciliği ve kırsal alanın iticiliğini" nin ötesinde sosyo-kültürel temaslar açısından tasarlanmıştır.

Çalışmada elde edilen sonuçlar, belki Konya'da yaşanan kültür temaslarını (göç olgusuyla alakalı olarak) açıklama ve sonuçların genellemesi

açısından güdük olarak değerlendirilebilir. Kaldı ki, alt kültür özelliği gösteren bölgelerde inceleme yapmanın zorluğu dikkate alındığında bu çalışmanın bir anlam ifade edeceği söylenebilir.

Çalışmada çay ocaklarında yapılan görüşmeler daha sonra görüşme cetveline işlenerek bu sonuçlar çalışmanın veri analizi kısmında yüzdeler tablolara şeklinde sunulmuştur.

Çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım konuyla alakalı kavramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu kısımda kültür, alt kültür, kültürel karışım, sosyal ayırım ve kültür temasları konuları ele alınmıştır. İkinci bölümde ise kavramsal çerçevenin ışığı altında sahadan elde edilen veriler, verilerin değerlendirilmesi başlığı altında incelenmiştir.

4. Bulgular

4.1. Yerleşim Bölgesinin Özellikleri

Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinden göç ederek Konya'ya yerleşen insanların yerleşim bölgeleri, bir çok özellik açısından Konya'nın diğer bölgelerinden farklılıklar göstermektedir. Göç eden insanların ikamet ettiği bölgeler kentin Karatay ilçesinin kenar mahalleleridir. Bu mahalleler Adana yolu diye bilinen yolun (yola göre) sağ tarafında geniş bir alana yayılmaktadır. Konya'nın kendi coğrafi özelliklerinin bir sonucu olarak da değerlendirilebilecek bir husus, mahallelerde evlerin oturma alanları oldukça geniştir. Yollar ıssız ve rahattır. Evler genellikle tek katlı kerpiçten ve yığma tuğladan yapılmıştır. Hemen hemen her evin (içinde kendilerinin kullandıkları eşyaları vardır. Tarım aletleri, üç tekerli arabaları, at arabaları vb.) bir avlusu vardır. Evler dışarıdan gösterişli olmamasına rağmen geniş ve rahat oldukları söylenebilir. Bu mahallelerde evlerin birbiriyle bitişik duvarları hemen hemen yoktur. Evler bahçe içinde değil de, daha çok, ekilip biçilen tarlalar içine inşa edilmiştir. Sakinler bu tarlalarını ekip-biçmektedirler. Bu bölgeler şehrin imarı açısından yerli halk tarafından tercih edilen bölgeler de değildir. Şehrin yerlileri veya memur ve işçiler daha çok Selçuklu ve Meram ilçelerini tercih etmektedirler. Böyle olunca bu bölgelerde arsalar-evler şehrin diğer bölgelerine göre oldukça ucuzdur. Ancak göç ederek gelen insanların bu bölgeyi ikamet etmek için seçme nedenleri sadece ev ve arazilerin ucuz oluşu değildir. Kendilerinden önce göç edenlerin bu mahallelere yakın yerlerde ikamet etmeleri

buraları tercih etme nedenleri arasında sayılabilir. Nitekim görüşme yapılan 120 kişinin tamamı (%100) "ikamet etmek için niçin bu mahalleyi seçtiniz?" sorusuna cevap olarak; bu mahallede veya bu mahalleye daha yakın, önceden göç etmiş akraba ve hemşehrilerinin oturdukları ve buraların ucuz oluşu nedeniyle bu mahalleleri tercih etmiş olduklarını söylemişlerdir. Kısacası Fevzi Çakmak, Tatlıcak, Çimenlik ve Sedirler mahalleleri gerek ev gerekse arsa olarak doğudan göç edenlerin rahatlıkla ikamet edebilecekleri bölgeler olarak görülmektedir. Bu mahallelerdeki ev ve arsalar hem ucuz, hem de buralara gelip yerleşen insanların hayatlarını kazanmak için yürüttükleri ekonomik faaliyetlerine ve mesleklerine uygun yerler olarak değerlendirilebilir.

4.2. Göç Edenlerin Geldikleri Şehirler

Yapılan görüşmelerde Konya'ya göç edenlerin geldikleri kentin ismini söylemede çekinmedikleri, ancak hangi şehrin hangi ilçesi ve köyü deyince aynı rahatlıkla ilçe ve köylerini söylemedikleri görülmüştür. Bunun için sadece gelmiş oldukları şehirler sorulmakla yetinilmiştir. Bu durumun nedeni olarak, kişiler bölgelerinde yaşanan sıkıntıları ve kan davalarını göstermişlerdir.

Konya'ya göç eden 120 kişinin dağılımı geldikleri şehirlere göre şöyledir.

Tablo 1. Göç Edenlerin Geldikleri Şehirlere Göre Dağılımları

GELİNEREN KENTLER	SAYI	YÜZDE
Erzurum	36	30
Diyarbakır	24	20
Kars	21	17.5
Van	21	17.5
Muş	9	7.5
Siirt	9	7.5
Toplam	120	100

Konya'ya göç edenler arasında Erzurum, Diyarbakır, Kars ve Van illerinden gelenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Özellikle Erzurum ve Van'dan gelenlerin daha fazla olduğu görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir.

Bu yörelerden gelen kişilere ekonomik durumları sorulduğunda, hiç birisi kendilerini çok fakir olarak görmemektedir. Kendilerini “kendi yağlarıyla kavranan” ekonomik olarak orta halli insanlar olarak değerlendirmektedirler. Zaten görüşme yapılan kişilerin hiç birisinin kirada oturmaması da bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu durum göç ederek buraya yerleşen insanların hayatlarını (ekonomik açıdan) Konya'da devam ettirebildiklerinin en önemli göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu durum ise burada yaşanan kültürel temasın bütünleşme eğiliminde olduğunu düşünmemiz için bir neden sayılabilir.

4.3. Göç İçin Konya'yı Tercih Nedeni

Niçin göç etmek için Konya'yı tercih ettiniz sorusuna görüşmecilerin hepsi fikir birliğine varmış gibi “Konya'ya daha kolay uyum sağlayacağımızı ve ekonomik açıdan daha rahat geçinebileceğimizi düşündüğümüz için” cevabını vermişlerdir. Tabii ki, göçmenlerde bu kanaatlerin oluşmasında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Göç etmeden önce bu kişiler buralara kendilerinden önce göçen insanlarla (akraba ve hemşehrileri) ilişki kurmakta ve hangi işle meşgul olacaklarını, nerede ikamet edeceklerini daha göçten önce belirlemektedirler.

Hatta göç edenlerin çoğu, ailesiyle Konya'ya göç etmeden önce evini almakta, ahırını yapmakta veya en azından bunları yapacağı arsayı temin etmektedir. Kendi işlerini hemşehrilik veya kendi alt kültürleri içinde çözümlenmeye çalışıyorlar. Örneğin evlerini karşılıklı yardımlaşma ile yaptırdıklarını söylemekte ve bu dayanışmayı gerçekleştirdikleri için de gurur duymaktadırlar.

Belediyenin de kendi dayanışmalarında kendilerine yardımcı olduğunu belirtmektedirler. “Bu yardımın türü nasıl” diye sorulduğunda da şöyle cevap vermektedirler: “Bize imar izni konusunda, ulaşım ve su konularında problem çıkarmıyor, rahat ulaşım imkanları sağlıyor. Fakirlere Ramazan ve kış aylarında yakıt ve yiyecek yardımı sağlıyor” diyerek belediye ile bir problemlerinin olmadığını dile getirmektedirler.

4.4. Mesleki Durum ve Geçim Kaynakları

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden göç ederek Konya'ya yerleşen insanların geçim kaynaklarını aşağıdaki şekilde tabulolştırabiliriz.

Tablo 2. Göç Edenlerin Mesleki dağılımları

MESLEKLER	SAYI	YÜZDE
Hayvan besiciliği	84	70
İnşaatçılık (Usta-Amele)	21	17.5
Seyyar satıcılık	9	7.5
Üç tekerlekli arabacı	6	5
TOPLAM	120	100

Görüşme yaptığımız 120 kişiden 84'ü besicilik yaptığını ve geçimini bununla sağladığını söylemekte, 21 kişi inşaatçılık, 9 kişi üç tekerlekli araba ile taşımacılık yaptıklarını ve geçimlerini bu yolla sağladıklarını belirtmektedirler. Kendilerini fakir olarak görmemektedirler. Bu insanların %70'i geçimlerini besicilik yaparak sağladığını söylemektedir. Çoğunun küçük arabaları da vardır. Hayvan bakımı sonrası zamanlarında küçük işlerin nakliyeciliğini de yapmaktadırlar. İnşaatçılık yaptığını söyleyenlerin de evlerinde bir veya iki inekleri vardır. Bunların gerek sütü gerekse danaları evlerinin geçimleri için takviye olmaktadır.

4.5. Yerli Halkla Temaslar

Görüşmecilerin tamamı yerli halkla gerek ekonomik ilişkilerinden gerekse sosyal münasebetlerinden oldukça memnun gözükmektedirler. Bu durumu sözlü olarak da ifade etmektedirler. Fakat gerek ekonomik alış-verişlerini gerekse boş zamanlarını değerlendirmelerini kendi alt kültürleri içinde (Kürt olanlarla) yaptıklarını ifade etmektedirler. Hatta kız alıp verme konusunda kesin bir kuralın olmadığını, önemli olanın din kardeşliği olduğunu, fakat yine de kız alıp vermenin genellikle kendi içlerinde olduğunu ifade etmektedirler.

Kendilerinin Kürt oldukları ve şivelerinin farklı olmasından dolayı bazen garip karşılandıklarını, şehrin diğer bölgelerinde daire tutmak isteyenlere çocuklarının çok olmasından dolayı ev sahiplerinin evleri kiraya vermekte istekli gözükmediklerini hafif sızlanma olarak dile getirmektedirler.

Doğu'dan Konya'ya göç eden insanlar kendi kültürlerinin Konya içinde kaybolmadığını, başka bir deyişle (asimile olmadıklarını), her zaman (ikinci kanaldan) muhabbet edecekleri kişileri ve dostlarını çarşıda bulabildiklerini, zaten komşularının ve dostlarının da kendileri gibi olduklarını dile getirmektedirler. Diğer insanlarla aralarındaki asıl önemli bağın “İslam kardeşliği” olduğunu ifade etmişlerdir. Kürtlüğün ise sadece ırkları olduğunu; Kürtlük ve Türklükle öğünülemeyeceğini, önemli olanın bunların üzerinde “İslam kardeşliği” olduğunu belirtmişlerdir. Güneydoğu'daki sıkıntıların üstesinden “İslam kardeşliği” sayesinde gelinebileceğini vurgulamışlardır. Ancak Güneydoğu'da bedavacılığa alışmış insanların çok olduğunu ve çatışmaların bu insanların işine geldiğini de üstü kapalı olarak dile getirmişlerdir.

Görüşmeye katılanların tamamı çocuklarını okutmak istediklerini, onları okuyabildikleri kadar okutacaklarını ve bu konuda çevreleri ile her hangi bir sıkıntılarının olmadığını belirtmişlerdir. Hükümet dairelerindeki işlerini yaparken sıkıntıyla karşılaşmadıklarını, Doğu ve Güneydoğudan göç etmiş olmalarından dolayı kendilerine farklı bir muamele yapılmadığını ve bu konuda şikayetlerinin olmadığını söylemektedirler.

5. Sonuç

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden göç ederek Konya'ya yerleşen insanlar Konya ile tamamen bütünleşmiş kentli insanlar değildir. Çünkü kentli insan; kentin örgütsel ağı içinde yoğrulan, onlar içinde büyüyen onlar içinde eğitim gören, kentte iş bulan, orada çalışan, en önemlisi de kentin davranış kalıplarını içselleştirmiş olan kişilerdir. Göç ederek gelen kişiler, Konya sosyal yapısının dışında da değildirler. Her şeyden önce bu insanlar Konya'da ikamet etmekte ve geçimlerini bu şehirde sağlamaktadırlar. İnsanların geçimlerini sağlayabilmeleri yaşadıkları yerle bir bütünleşme eğilimi içinde olduklarının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu insanlar hayvan besiciliği, inşaat ameleliği, seyyar satıcılık yaparak geçimlerini temin etmektedirler. Bu şekilde hayatlarını kazanan insanlar, işlerini sürdürürken Konya'nın yerli halkı ile herhangi bir sürtüşmelerinin olmadığını, işlerini yaparken kendilerini engelleyen bir durumun olmadığını da açıklamaktadırlar. Ancak kendi kültürlerinin, Konya'nın hakim kültüründen bazı farklılıklarının

bulduğunu da ifade etmektedirler. Özellikle Konya’da konuşulan dilin dışında, kendilerinin konuştuğu bir dillerinin olması, geçim kaynaklarının (mesleklerinin) farklı olması, evlerinin fiziki durumlarının kentli insanlardan farklı olması, kendi aralarında dayanışmanın olması gibi. Kültürel açıdan gözlenen bu farklılıklar, sosyolojik olarak bir alt kültür durumuna işaret eder. Ancak göç ederek Konya’ya gelen kişiler, yerli halkla, benzerliklerin farklılıklardan daha fazla olduğunu dile getirmektedirler.

Bu insanların Konya’nın yerli halkı ile kültür temasları azdır. Yaşantılarında gerek meslekleri, çalışırken kendi aralarındaki dayanışma, boş zamanlarını değerlendirme, gerekse eğlenme dinlenme ve evlilikleri açısından olsun, daha çok kendi içlerinde dayanışma grupları oluşturarak koloniler şeklinde yaşamaktadırlar. Fakat bu durum bir çatışma olarak değerlendirilemez. Alt kültür özelliği gösteren bu kişiler Konya’yla tamamen bütünleşmemiş (kentlileşmemiş) marjinal kişiler olarak görülebilir. Bunların kentleşme sürecine dahil olduklarını, fakat henüz kentlileşemediklerini söyleyebiliriz. Kültür temasları açısından mevcut durumu bir çatışma olarak değerlendirebileceğimiz elimizde verilerimiz mevcut değildir. Çatışma olmadığı gibi, bir sosyal ayırmda söz konusu değildir. Göç ederek gelen kişiler gerek yerli halkla gerekse devletin kurumlarıyla olan ilişkilerinden şikayetçi değildirler. Çocuklarını okutabilmekte ve devletin imkanlarından yararlanabilmektedirler. Ancak bu yararlanma ve bu hizmetleri sunma konusunda işleyen sistemin nispeten dışında kalmaktadırlar. Daha çok göç ederek gelen insanlarla Konya’da yaşanan kültür temasını bütünleşmeye doğru işleyen bir süreç olarak değerlendirebiliriz.

Doğu ve Güneydoğudan göçüp Konya’da ikamet eden insanlar evsiz ve düzensiz değildirlere. Her ailenin kendi evi vardır. Her ne kadar şehrin örgütsel ağı içinde aktif olarak yer almasalar bile, Konya’da rahatça hareket edip hayatlarını idame ettirebilmektedirler. Bu durum bile burada yaşanan kültür temasının bir bütünleşme veya en azından bütünleşmeye doğru işleyen bir süreç olduğu sonucuna varmamız için yeterli olarak düşünülebilir.

Görüşme yaptığımız kişilerin tamamı, bütünleşmenin daha kısa sürede gerçekleşebilmesi için farklılıkların değil de benzerliklerin vurgulanmasının daha yararlı olacağı kanaatini taşımaktadırlar.

Kaynaklar

- Andrews, P.A. (1992). *Türkiye 'de Etnik Gruplar*, Çev: M. Küpüşoğlu, Ant Yayınları, İstanbul.
- Demir, Ömer; M. Acar. (1993) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 2. Baskı, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Duvarger, M. (1973). *Siyaset Sosyolojisi*, Çev: Ş. Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir?* Çev: N. Çelebi, S.Ü.Yayınları, Konya.
- Gençtan, E. (1993). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gökalp, Z. (1926). *Türk Medeniyeti Tarihi*, 1. Cilt, İstanbul.
- Güvenç, B. (1984). *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hebdidge, D. (1988). *Gençlik ve Alt-Kültürleri*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Yalçın, L. (1995). "Sosyal Bilim kategorilerine Eleştirel Bir Bakış" *Birikim Dergisi*, Sayı:71-72.
- Sencer, M. (1979). "Kültüre İlişkin Temel Kavramlar", *Ulusal Kültür Dergisi*, 5: 3-54.
- Turhan, M. (1987). *Kültür Değişmeleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, No: 16. İstanbul.
- Williams, R. (1993). *Kültür*, Çev: E. Başer, İletişim Yayınları, İstanbul.